

Comparison of the Role of State and Free Economy in Committing and Preventing Crime

Ali Rabani Mosavian¹, Abolfazl Ghahari Tonekabon^{2*}, Ahmadtrza Khazaei³

1. Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Tonekabon Branch, Islamic Azad University, Tonekabon, Iran.

3. Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 257-277

Article history:

Received: 29 Mar 2025

Edition: 28 Apr 2025

Accepted: 10 Jan 2025

Published online: 22 Jun 2025

Keywords:

Government Economy, Free Economy, Crime Economics, Prevention, Crime, Iran.

Corresponding Author:

Abolfazl Ghahari

Address:

Iran, Tonekabon, Islamic Azad University, Tonekabon Branch, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law.

Orchid Code:

0000-0001-5148-6109

Tel:

09057174026

Email:

ghahari.a@iau.ir

ABSTRACT

Background and Aims: Although the international community has been moving towards greater economic liberalization, governments still play an important role in the field of economics. On the other hand, the role of government and free economy of our country is also important in this regard. In this regard, the purpose of this article is to explain the functions and role of the state and free economy in committing and preventing crime.

Materials and Methods: The method of this research is descriptive-analytical and in collecting materials, it has used notes and library resources.

Ethical Considerations: Trustworthiness, correct addressing and principles of scientific ethics have been observed throughout the research work.

Findings: The role of government economy in committing crime through unequal distribution of incomes, unbalanced development of regions, incoherence of economic, security and development policies, inefficiency of public banking system and economic insecurity and the role of free economy in crime through privatization and Financial transactions are free. In the field of crime prevention, the role of the state and free economy is manifested in the form of costs before and after the commission of crime, which can be assessed in terms of situational and social prevention.

Conclusion: Absolutely, the role of any state and free economy in committing and preventing crime can not be considered more colorful, but this issue is different in different dimensions and in the world has different manifestations depending on the performance of governments, and finally this category It is directly related to the issue in which part of the perpetrator finds his benefit more according to the existing contexts in both areas.

Cite this article as:

Rabani Mosavian, A- Ghahari Tonekabon, A- Khazaei, A. *Comparison of the Role of State and Free Economy in Committing and Preventing Crime*. Economic Jurisprudence Studies. 2025.

فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۴

مقایسه نقش اقتصاد دولتی و آزاد در ارتکاب و پیشگیری از جرم

علی ربانی موسویان^۱، ابوالفضل قهاری^۲، احمدرضا خزائی^۳

۱. گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه علمی فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران.

۳. گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: اگرچه حرکت جامعه بین‌المللی به سمت آزاد سازی هر چه بیشتر اقتصاد بوده است اما هم چنان دولت‌ها، نقش مهمی را در زمینه اقتصاد ایفاء می‌نمایند. از سوی دیگر، نقش اقتصاد دولتی و آزاد کشور خودمان نیز در این زمینه حایز اهمیت می‌باشد. در این راستا هدف مقاله حاضر، تبیین کارکردها و نقش آفرینی اقتصاد دولتی و آزاد در ارتکاب و پیشگیری از جرم می‌باشد.

مواد و روش‌ها: روش پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی بوده و در گردآوری مطالب از فیش برداری و منابع کتابخانه‌ای بهره برده است.

ملاحظات اخلاقی: امانت داری، آدرس دهی صحیح و اصول اخلاق علمی در سراسر کار پژوهش مراعات گردیده است.

یافته‌ها: نقش اقتصاد دولتی در ارتکاب جرم از طریق توزیع نابرابر درآمدها، توسعه نامتوازن مناطق، عدم انسجام سیاست‌های اقتصادی، امنیتی و توسعه‌ای، ناکارآمدی نظام بانکی دولتی و عدم امنیت اقتصادی و نقش اقتصاد آزاد در ارتکاب جرم از طریق خصوصی سازی و مبادلات مالی آزاد نمود پیدا می‌نماید. در زمینه پیشگیری از جرم نیز، نقش اقتصاد دولتی و آزاد به صورت هزینه‌هایی پیش و پس از ارتکاب جرم نمود پیدا می‌کند که در راستای پیشگیری‌های وضعی و اجتماعی قابلیت ارزیابی دارد.

نتیجه: به طور مطلق نمی‌توان نقش هیچ یک از اقتصاد دولتی و آزاد را در ارتکاب و پیشگیری از جرم پر رنگ‌تر دانست بلکه این موضوع در ابعاد مختلف متفاوت بوده و در کشورهای دنیا بسته به عملکرد دولتها نمودهای گوناگونی داشته است و در نهایت این مقوله ارتباط مستقیم دارد با این موضوع که مرتکب با توجه به بسترهای موجود در هر دو عرصه منفعت خویش را در کدام قسمت بیشتر بیابد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۲۵۷-۲۷۷

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۰۹

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۲/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۲۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱

واژگان کلیدی:

اقتصاد دولتی، اقتصاد آزاد،

اقتصاد جرم، پیشگیری، جرم،

ایران.

نویسنده مسئول:

ابوالفضل قهاری

آدرس پستی:

ایران، تنکابن، دانشگاه آزاد

اسلامی، واحد تنکابن، گروه علمی

فقه و مبانی حقوق اسلامی.

تلفن:

09057174026

کد ارکید:

0000-0001-5148-6109

پست الکترونیک:

ghahari.a@iau.ir

۱. مقدمه

جرم پدیده‌ای اجتماعی و کاملاً نسبی است. ارتکاب جرم در حالت انزوا و انفرادی معنی و مفهومی ندارد به علاوه نسبت به زمان و مکان متغیر است. آنچه در یک زمان بین برخی از ملت‌ها جرم محسوب می‌شود احتمالاً در زمان یا مکان دیگر آن را جرم نمی‌شناسند. عمده بزهکاری‌های انجام شده در کشورها سرقت، تجاوز به عنف، زورگیری، آدم ربایی و قتل است. باید اذعان داشت که عوامل اقتصادی، عامل اساسی برای تمام ساختارهای اجتماعی بوده و تاثیرات قابل توجهی بر روی فعالیت‌های فردی از جمله جرم دارد. (صادقی، شقاقی شهر، اصغرپور، ۱۳۸۴: ۶۳) سرقت، قتل عمد، اقدام علیه امنیت ملی، جعل و تزویر، تخریب اموال تاریخی و فرهنگی، تقصیرات مقامات و مأموران دولتی نسبت به دولت، ارتشاء، ربا و کلاهبرداری، خیانت در امانت و غیره را می‌توان از جمله مصادیق ارتکاب جرم برشمرد. آنچه مشخص است و بایستی بدان توجه نماییم آن است که همان گونه که اقتصاد در ارتکاب و پیشگیری از جرم تاثیر دارد؛ جرم نیز در اقتصاد نقش و تاثیر دارد و به طوری می‌توان رابطه آنها را متقابل دانست بدین صورت که وقوع جرم در هر جامعه، هزینه‌هایی را با خود به همراه دارد. این هزینه‌ها خواه مادی و یا معنوی، رفاه جامعه را تحت تاثیر قرار خواهد داد. تاثیر جرم بر عملکرد اقتصادی خواه دولتی خواه خصوصی از جنبه‌های مختلف قابل بررسی است. از جمله کانال‌های تاثیر جرم بر عملکرد اقتصادی می‌توان به افزایش هزینه‌های کسب و کار، کاهش رقابت، کاهش سرمایه‌گذاری خارجی، کاهش ظرفیت تولید به واسطه به کارگیری بخشی از منابع برای مبارزه و پیشگیری از جرم اشاره کرد. سازمان

بهداشت جهانی، هزینه‌های ناشی از جرم را به دو قسمت مستقیم (هزینه‌های درمانی، هزینه‌های قضایی، هزینه‌های پلیس، هزینه‌های زندان و هزینه‌های شخصی مراقبت از عواقب جرم) و غیرمستقیم (کاهش زمان برای فعالیت‌های قانونی، سرمایه انسانی کمتر، سرمایه‌گذاری کمتر، کارایی کمتر، هزینه‌های روحی و روانی و سایر هزینه‌های غیرپولی) تقسیم می‌کند و نتیجه اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر اقتصاد، محدود شدن رشد و توسعه است. از دیدگاه رشد اقتصادی، گسترش جرم باعث کاهش اعتماد به نقش قانون و محدود کردن مالکیت شخصی می‌شود که این موارد پیش نیازهای حیاتی رشد بلندمدت اقتصادی هستند. (Benett, 1995: 113)

در کنار نقش اقتصاد دولتی و آزاد در ارتکاب جرم، پیشگیری از آن نیز اهمیت داشته و در چارچوب تحلیل اقتصادی از برنامه‌های پیشگیرانه می‌گنجد. تحلیل اقتصادی از ابزارهای اقتصادی برای ارزیابی قوانین و برنامه‌های پیشگیری استفاده می‌کند. بدین ترتیب، تحلیل اقتصادی، ابزاری کارآمد است که در زمان تخصیص منابع، انتخاب از بین جایگزین‌ها و توزیع منابع کمیاب را آسان می‌کند. این نوع تحلیل، ابزارهای مختلفی در اختیار دارد که مهم‌ترین آنها، کارایی است. کارایی به معنای کسب حداکثر منفعت از تخصیص منابع حداقلی است. در حال حاضر، تحلیل هزینه - فایده‌ای برنامه‌های پیشگیری از جرم به عنوان مساله‌ای ملی و حتی بین‌المللی مطرح شده است. اما تنها در برخی از کشورها مانند آمریکا، کانادا، انگلیس و برخی کشورهای صنعتی دیگر با دید مالی و با استفاده از ابزارهای اقتصادی برنامه‌ها و سیاست‌های پیشگیری از جرم را مطالعه می‌کنند. (بابایی و انصاری، ۱۳۹۳: ۳۲-۳۳)

اعمال تحریم های بین المللی و ... ، زمینه ارتکاب جرایم مختلف به ویژه جرایم مالی را فراهم آورده است. در زمینه پیشگیری از جرم نیز، نقش اقتصاد دولتی و آزاد به صورت هزینه های پیش و پس از ارتکاب جرم نمود پیدا می کند که در راستای پیشگیری های وضعی و اجتماعی قابلیت ارزیابی دارد.

۵. بحث

۱-۵. مروری بر ادبیات اقتصاد جرم

۱-۱-۵. پیشینه تحقیقات حوزه اقتصاد جرم در خارج از ایران

طرفداران اصالت سود که به هر امری از منظر سودمندی می نگرند، جرم را نیز از منظر اقتصادی مورد توجه و بررسی قرار داده اند.^۱ بر این اساس، هر نقض قانونی باعث افزایش رفاه نقدی یا رفاه روانی و یا هر دو در مجرم می شود. بنابراین، نتیجه نهایی هر جرمی رفع یک نیاز است که این نیاز ممکن است عقلایی و یا غیرعقلایی باشد. به طور کلی، عوامل ایجاد یک رفتار غیرقانونی را می توان در دو گروه تقسیم کرد: عواملی که ناشی از نیاز فرد باشد و وی را وادار به ارتکاب جرم کند و عامل قدرت طلبی فرد. بررسی تاثیر و نقش عواملی اقتصادی بر ارتکاب و البته پیشگیری از جرم، باعث ایجاد مباحثی با عنوان اقتصاد جرم شده است. از دیگر جنبه های مهم اقتصاد جرم، تعیین مجازات بهینه برای مجرمین است، اهمیت این نکته در آن است که به کارگیری مجازات های شدید، قوای محرکه دولت را فرسوده می کند. به

سوال اصلی در تحقیق حاضر آن است که اقتصاد دولتی و آزاد چه نقش و کارکردهایی در زمینه ارتکاب و پیشگیری از جرم دارند؟ برای پاسخ به این سوال، در قالب چند بخش مرور ادبیات موجود در زمینه اقتصاد جرم، نقش و کارکرد مولفه های اقتصادی دولتی در ارتکاب جرم، نقش اقتصاد آزاد در ارتکاب جرم، نقش اقتصاد دولتی و آزاد در پیشگیری از جرم و نهایتاً نقش اقتصاد ایران در ارتکاب و پیشگیری از جرم به طرح موضوع خواهیم پرداخت.

۲. مواد و روش ها

روش پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی بوده و در گردآوری مطالب از فیش برداری و منابع کتابخانه ای بهره برده است.

۳. ملاحظات اخلاقی

امانت داری، آدرس دهی صحیح و اصول اخلاق علمی در سراسر کار پژوهش مراعات گردیده است.

۴. یافته ها

نقش اقتصاد دولتی در ارتکاب جرم از طریق توزیع نابرابر درآمدها، توسعه نامتوازن مناطق، عدم انسجام سیاست های اقتصادی، امنیتی و توسعه ای، ناکارآمدی نظام بانکی دولتی و عدم امنیت اقتصادی و نقش اقتصاد آزاد در ارتکاب جرم از طریق خصوصی سازی و مبادلات مالی آزاد نمود پیدا می نماید. در ارتباط با اقتصاد دولتی و آزاد ایران نیز بایستی گفت که عدم سیاست های واحد و برنامه ریزی های شتاب زده و فاقد مبنا و عدم ترسیم موقعیت بخش خصوصی در اقتصاد،

^۱ از آنهاست. بنابراین نمی توان ابزارهای مطالعاتی سایر علوم از جمله اقتصاد را وارد این رشته نمود. برای اطلاعات بیشتر ن. ک به:

Viljanovski , Cento (2006) , The Economics of Law, Second Edition Published in Great Britain in by the Institute of Economic Affairs, p 30 .

^۱ البته حقوق دانان به دو دلیل از پذیرش تحلیل اقتصادی در حقوق کیفری سرباز می زنند: نخست اینکه حقوق یک رشته مستقل با روش ها و ابزارهای مطالعاتی مستقل است که هدف آن، تامین نیازهای حقوقی جامعه با مقتضیات زمان است. دوم این که مطالعه و تحقیق در حقوق با سایر رشته های علمی تفاوت دارد و مستقل و حتی فراتر

این جهت، اقتصاد جرم با تعیین مجازات‌های بهینه درصدد آن است تا از یک سو زمینه‌های کاهش جرایم را فراهم نماید و از سوی دیگر، هزینه‌های دولت را برای کاهش جرایم به کمترین مقدار کاهش دهد. بخش عمده‌ای از مطالعات در حوزه اقتصاد جرم به تعیین تعامل بیکاری و جرایم پرداخته است، اما متأسفانه در بسیاری از این تحلیل‌ها شناخت تعامل میان نرخ تورم و جرایم مورد غفلت واقع شده است یا حداقل به ارتباط آنها اشاره‌ای نشده است، به همین جهت بسیاری از تاثیرات اقتصاد کلان بر روی انواع جرایم هنوز به طور کامل روشن نشده است.^۱ رویکرد اقتصادی به جرم بر این باور است که با مدیریت منابع کمیاب و استفاده از یافته‌های علوم دیگر می‌تواند راهکاری مناسب برای مبارزه علیه جرم با صرف کمترین هزینه اجتماعی و با بازدارندگی بالا ارائه دهد. در این رویکرد، بر قابلیت پیش‌بینی رفتار افراد در موقعیت‌های مختلف تأکید می‌شود. با این دیدگاه به نظر می‌رسد که بهتر می‌توان رفتار افراد را سازماندهی کرد و حتی اهداف پیشگیرانه از طریق پیش‌بینی رفتار افراد بهتر محقق می‌شود. از سوی دیگر، این مکتب سیاست جنایی کشورها را به سویی پیش می‌برد که علم قانون‌گذاری را به وجود آورد.

مطالعات در حوزه اقتصاد جرم به دو دوره کلاسیک و نوین تقسیم می‌شود. دوره کلاسیک را می‌توان این چنین تعبیر نمود که اولین مطالعه در مورد اقتصاد جرم به تاریخ ۱۷۶۴ برمی‌گردد و توسط بکاریا انجام شده است. تئوریسین‌های بزرگ جنایی نیمه دوم سده هیجدهم یعنی بکاریا و بنتام به سودمندی مطالعات جرم‌شناسی معتقد بودند اما نظر به فقدان داده‌های تجربی و عدم استفاده از روش‌های علمی برای بررسی چنین داده‌هایی، تجزیه و تحلیل آنها صرفاً نظری بوده است. (صادقی، شقاقی شهری و اصغرپور، ۱۳۸۴: ۶۷) پس از آنها، ادوین چادویک^۲ در سال ۱۸۲۹ مطالعاتی در زمینه اقتصاد جرم انجام داد که مطالعات اولیه او توسط افرادی چون فلیشر^۳، بکر^۴، ارلیچ^۵ و نترلر^۶ تکمیل شد.

دردوره نوین، اقتصاد جرم و جنایت یکی از موضوعات بین‌رشته‌ای است که پس از دهه ۱۹۷۰ میلادی با تلاش‌گری بکر و آرد علم اقتصاد شده است. وی معتقد است: (یک مجرم عقلانی و غیراخلاقی با در نظر گرفتن منافع مورد انتظار ناشی از جرم در مورد شرکت در فعالیت‌های مجرمانه تصمیم‌گیری می‌کند که به این ترتیب، انگیزه‌های سودجویانه در ارتکاب جرم موثر هستند، البته اثر عوامل دیگری مانند آموزش، ویژگی‌های فردی و پیشینه خانوادگی نیز بر نرخ ارتکاب جرم

^۱ نرخ تورم و بیکاری از جمله مهم‌ترین عوامل اقتصادی در مباحثات اجتماعی است به گونه‌ای که از مجموع این دو نرخ، تحت عنوان شاخص فلاکت (Misery Index) یاد می‌شود. شاخص فلاکت برای نخستین بار در سال ۱۹۶۰ توسط یک اقتصاددان آمریکایی به نام آرتور مالوین آکون معرفی شده است که به قانون آکون نیز معروف است این شاخص از حاصل جمع نرخ بیکاری و تورم حاصل می‌شود و به اعتقاد آکون، این شاخص هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی بیکاری و تورم را نشان می‌دهد. افزایش شاخص فلاکت نشانه افزایش فاصله طبقاتی و نابرابری درآمدی در جامعه است که به تبع افزایش جرم و جنایات را به همراه دارد.

^۲ Edwin Chadwick

^۳ Belton Fleisher

^۴ Becker, G.S

^۵ Isaac Ehrlich

^۶ Nettle

^۷ Gary Becker

^۸ بکر (۱۹۶۸) اولین بار در مقاله معروفی تحت عنوان اقتصاد جرم و مجازات، یک رهیافت اقتصادی به مقوله اقتصاد جرم پرداخت. هدف او پاسخ به این سوال بود که چقدر منابع و مجازات باید برای حداقل کردن زیان‌های اجتماعی جرم به کار گرفته شود.

قابل بررسی است) (Becker, 2011 : 54) بر پایه تحلیل ((گری بکر)) اگر مطلوبیت مورد انتظار ناشی از جرم، از مطلوبیت مورد انتظار کار قانونی بیشتر باشد، جرم انجام می شود که بر این اساس، شرایط اقتصادی مانند فقر و بیکاری موجب افزایش نرخ ارتکاب جرم می شوند چون این عوامل تفاوت میان منافع جرم و کار قانونی را افزایش می دهند. از سوی دیگر، علم اقتصاد جرم در تلاش است تا جنبه های اقتصادی جرم و جنایت را تحلیل کند. مجرمین به عنوان عوامل اقتصادی، احتمال دستگیری، محکومیت و مجازات شدن را برای پروسه های فعالیت های جنایی در نظر می گیرند؛ این اشخاص اغلب در می یابند که این احتمالات در بسیاری از کشورها پایین است و در نتیجه، جرم اتفاق می افتد. (Varuhas, 2005 : 10) با توسعه نظریات بکر، بررسی های تجربی اغلب برای اقتصاد ایالات متحده انجام پذیرفت که از آن جمله می توان به ویت (۱۹۸۰)، مارول و مودی^۳ (۱۹۹۴)، لویت (۱۹۹۶)، فریمن^۵ (۱۹۹۶) اشاره کرد. به تدریج، مدل های اقتصاد جرم برای سایر کشورها به صورت تجربی مورد بررسی قرار گرفت و برای سیاست گذاری در جهت کاهش نرخ جرم مورد استفاده قرار گرفت. مطالعاتی مانند فوگر و همکاران^۶ (۲۰۰۹)، بونامو و مونتولیو (۲۰۰۸)، هال (۱۹۹۸) و ساریداکیس (۲۰۱۱).

۲-۱-۵. مطالعات میدانی در حوزه ارتباط دهی اقتصاد و ارتکاب جرم در ایران

در مطالعات میدانی که توسط لطفی (۱۳۹۱) در مورد «رشد صنعتی و جرم: شواهدی از استان های ایران طی برنامه های سوم و چهارم توسعه» انجام گرفته است حاکی از آن است که «در دوره مورد بررسی میان رشد صنعتی مناطق کشور و جرم رابطه مثبت و معناداری و بین توسعه صنعتی و جرم رابطه مثبت اما بی معنایی برقرار بوده است. علاوه بر آن، میان بیکاری، بیکاری جوانان و نابرابری درآمدی با جرم رابطه مثبت و معناداری مشاهده شده است. بر این اساس و با توجه به نتایج پژوهش اگرچه بخش صنعت به عنوان بخش مهمی در جهت دست یابی به رشد و توسعه اقتصادی از اهمیت ویژه ای برخوردار است اما توجه به این امر نیز ضروری به نظر می رسد که فرآیند صنعتی شدن در کنار مزایای خود می تواند معایبی چون افزایش جرم و کاهش امنیت را نیز به دنبال داشته باشد» (لطفی، ۱۳۹۱ : ۱۶) در مطالعات میدانی دیگر که توسط نادری حاجی در ارتباط با عوامل ارتکاب جرم تحت بازداشت زندان مرکزی قزوین و متغیرهای تاثیر گذار بر گرایش بر کج رفتاری آنها در سال های ۸۹ و ۹۰ انجام گرفت مشخص شد که «بین عواملی هم چون تعلق خاطر به خانواده، تحرک اجتماعی و طبقه، پایگاه اقتصادی و گرایش به ارتکاب جرم رابطه معناداری وجود دارد. در حالی که بین مشارکت در امور روزمره، تعهد به شغل و اشتغال، پای بندی به اهداف اجتماعی و تعلق خاطر نسبت به نهاد های اجتماعی و میزان ارتکاب به جرم در گروه مورد بررسی رابطه معناداری وجود نداشت» (نادری حاجی، ۱۳۹۰ : ۳۲)

Freeman

⁶ Fugger et al⁷ Bunamo and Muntoliou⁸ Hall⁹ Emmanuel Saridakis

Becker, Gary, 'Economic Theory', Transaction Publishers, 2011.

²White³Marol and Moody⁴Levit

در مطالعات میدانی دیگری که توسط ملایی (۱۳۹۳) درمورد بررسی جامعه شناختی ارتباط بین فضای شهری و گرایش به ارتکاب جرم در شهر اهواز انجام پذیرفته است، بر اساس نظریه های شهری مکتب شیکاگو، انحراف ساترلند، بزهکاری والتر رکلس، تضاد شهری و جرم گاگلر و فضای قابل دفاع شهری جین جاکوبز و اسکار نیومن می باشد، نتایج حاکی از تایید هر هشت فرضیه می باشد که ارتباط معنادار بین متغیرهای شبکه پیوند محله ای، ویژگی های مکانی، پایگاه اجتماعی اقتصادی، کاربری محل وقوع جرم، میزان کنترل و نظارت اجتماعی، بهره مندی از امکانات رفاهی، داشتن سابقه جرم و وضعیت خانوادگی (تا هل) با متغیر وابسته گرایش به ارتکاب جرم بود. (ملایی، ۱۳۹۳: ۶۵) در مطالعه ای نیز که در مورد تاثیر عوامل اقتصادی بر وقوع جرم (قتل عمد) در بین کشورهای مناطقی دوره ۱۶ ساله (۲۰۰۰ - ۲۰۱۵) انجام گرفته است، نتایج بدست آمده نشان می دهد که در دوره مورد بررسی، متغیرهای نرخ تورم، تولید ناخالص داخلی، نرخ رشد جمعیت و نرخ بهره از جمله متغیرهای تاثیرگذار بر قتل عمد در کشورهای منا بوده است به طوری که افزایش نرخ تورم، نرخ رشد جمعیت و نرخ بهره سپرده موجب افزایش قتل عمد در کشورهای منا شده است و رابطه مستقیم و معناداری با یکدیگر دارند و تولید ناخالص داخلی رابطه عکس و معناداری با هم دارد یعنی هر چه تولید ناخالص داخلی بیشتر شود، قتل عمد کم می شود. (طالب، ۱۳۹۵: ۷۱) در تحقیق میدانی دیگر که در فاصله سال های بین

۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ در ارتباط با میزان توزیع درآمد و میزان ارتکاب جرایم با توجه به شاخص ضریب جینی انجام پذیرفته است؛ نشان می دهد که هر یک از استان های کشور که از نظر توزیع درآمد، شاخص جینی آنها در طول دوره مورد بحث کاهش پیدا کرده است که می تواند خود نشان دهنده بهتر شدن توزیع درآمد باشد، شاهد کاهش ارتکاب جرم سرقت به عنوان یکی از جرایم اصلی متأثر از عوامل اقتصادی بوده اند و بالعکس. (ژیلائی اقدام، ۱۳۸۹: ۴۳) در تحقیق میدانی نیز که با استفاده از خود رگرسیون برداری و هم انباشتگی از آمار چک های برگشتی بین سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۹۰ انجام شده است، نتایج بدست آمده برای این دوره ۴۱ ساله نشان می دهد، متغیرهای درآمد سرانه واقعی، شاخص تورم و نابرابری درآمدی از جمله متغیرهای تاثیرگذار بر شاخص چک های برگشتی در کشور بودند؛ به طوری که در بلندمدت، افزایش شاخص تورم و نابرابری درآمدی سبب افزایش میزان شاخص چک های برگشتی در کشور شده است. در حالیکه افزایش درآمد سرانه واقعی، کاهش میزان چک های برگشتی در کشور را در پی داشته است. (مزلقانی، ۱۳۹۱: ۳۲)

علاوه بر مطالعات در حوزه نقش کلی اقتصاد در ارتکاب و پیشگیری از جرم، بعضاً به نقش اقتصاد دولتی و آزاد در روند ارتکاب جرم و پیشگیری از آن پرداخته شده است برای نمونه، حاتمی (۱۳۸۹) در مقاله ای با عنوان ((الگوی آونگی: چارچوبی برای تحلیل اقتصاد سیاسی ایران)) معتقد است که از منظر جامعه شناسی سیاسی، ماهیت و ساختار اقتصاد رانتی ایران پس

^۱ به کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا در انگلیسی اصطلاحاً کشورهای منا (MENA) اطلاق می گردد.

جدیدی می‌گردد که اقتصاد در آنها، نقش غیرمستقیمی دارد. این امر را مطالعات میدانی نیز اثبات می‌نمایند. از جمله در تحقیق میدانی که در مورد مسکن گروه‌های کم درآمد در مناطق ۲۲ گانه تهران (۱۳۸۹) صورت گرفت؛ اثبات گردید که فقر مسکن خانوارهایی که سرپرست آنها تحصیلات عالی ندارند ۳/۴ برابر و فقر درآمدی آنها ۱/۷ برابر خانوارهایی است که سرپرست آنها تحصیلات عالی دارند. این تحقیق ادامه می‌دهد که سرپرست‌های خانواده‌های فقیر که دارای تحصیلات عالی نیستند؛ معمولاً مستعدتر برای ارتکاب جرایم هستند. (حسین نژاد، ۱۳۸۹: ۴۳)

۱-۲-۵. درآمد سرانه نابرابر دولتی

بر اساس ادبیات موجود در حوزه اقتصاد جرم، میان میزان جرایم و رشد اقتصادی و توزیع ثروت میان افراد و طبقات جامعه ارتباط تنگاتنگی وجود دارد به گونه‌ای که رشد ضعیف اقتصادی میزان بالای فقر اجتماعی را به همراه دارد و از سوی دیگر با توجه به این که فقر دلیل عمده ارتکاب جرم می‌باشد، بنابراین رشد اقتصادی ضعیف با میزان بالای جرایم در ارتباط می‌باشد. (Kumar, 2013: 23) در ادبیات نظری هر چه دستمزد یک فرد افزایش یابد، هزینه ارتکاب جرم افزایش می‌یابد. بنابراین، تقاضای جرم و انجام عمل مجرمانه کاهش می‌یابد. البته به این شرط که دستمزد مطابق سطح سواد و بهره‌وری افزایش یابد. تاثیر نابرابری درآمدی بستگی به موقعیت درآمدی افراد دارد. اگر فرد ثروتمند باشد، افزایش نابرابری درآمدی اثر محرکی بر گرایش وی به سمت جرم نخواهد داشت در حالی که برای یک فرد فقیر، افزایش نابرابری درآمدی، به دلیل افزایش شکاف میان درآمد قانونی و غیرقانونی، می‌تواند در ارتکاب به جرم موثر باشد.

از انقلاب، یکی از عوامل مهم بی‌ثباتی‌های اقتصادی کلان و بحران توزیع نابرابر منابع و درآمد بوده که ارتکاب انواع جرایم را به ویژه جرایم مالی در پی داشته است. کردزاده کرمانی (۱۳۸۰) در کتاب خود تحت عنوان «اقتصاد سیاسی جمهوری اسلامی ایران» با تکیه بر تحقیقاتی که خود انجام داده است نیز معتقد است که رانتی بودن دولت ایران و اقتصاد دولتی آن، موجب گشته است که هیچ‌گاه برنامه جامعه‌ای برای اقتصاد ایران تدوین نشود. هم‌چنین همین رانتی و دولتی بودن اقتصاد موجب فاصله افتادن بین دولت و جامعه شده چرا که دولت هزینه‌های خود را از طرق معمول هم چون اخذ مالیات نمی‌تواند از مردم به دست آورده و همین فاصله افتادن، موجب ارتکاب انواع نا به هنجارها و جرایم و رفتارهای بزهکارانه شده است.

۲-۵. مولفه‌های اقتصاد دولتی و نقش

آنها در ارتکاب و پیشگیری از جرم

درآمد سرانه نابرابر دولتی، توسعه نامتوازن اقتصادی مناطق، عدم انسجام سیاست‌های اقتصادی، امنیتی و توسعه‌ای، ناکارآمدی نظام بانکی کشور، نظام نظارتی ضعیف و عدم امنیت اقتصادی از سوی دولت، به عنوان اصلی‌ترین عوامل ارتکاب جرم با اتکای به اقتصاد دولتی اشاره شده‌اند. نکته مهم‌تری که در این زمینه وجود دارد، آن است که اگرچه بر نقش اقتصاد در ارتکاب و پیشگیری از جرم تاکید می‌گردد اما همیشه نقش و تاثیر اقتصاد بر ارتکاب و پیشگیری از جرم به صورت مستقیم نیست بلکه گاه غیرمستقیم است بدین معنا که گاه سیاست‌های جدید اقتصادی دولت‌ها به نحوی تدوین می‌شوند که افراد متأثر از این سیاست‌ها از مزیت‌ها و منافع محروم می‌گردند که خود موجب ارتکاب جرایم

آزاد سازی اقتصاد، جهانی شدن و حذف مرزها به منظور تسهیل تجارت و اقتصاد، کنترل و مسدود کردن امنیتی مرزها برای جلوگیری از تحرکات افراد به ویژه مهاجرین و پناهنجیان که از نظر آن کشورها جرم محسوب می شود را به همراه داشته است. از سوی دیگر بر اساس شواهد، در بسیاری از جوامع، عدم توجه همزمان، یک اندازه و هماهنگ به ابعاد مختلف اقتصاد و توسعه یافتگی است که باعث بروز جرم می شود. به عنوان مثال، افزایش نرخ رشد اقتصادی بدون توجه به توزیع عادلانه درآمدها (توسعه اجتماعی) باعث افزایش جرم در جامعه می گردد و یا افزایش سطح سواد و آموزش (توسعه فرهنگی) بدون ایجاد اشتغال (توسعه اقتصادی و اجتماعی) بستر عبور از قانون را فراهم می کند. (خداپرست و غفوری ساداتیه، ۱۳۹۳: ۳۰)

اقتصاد دولتی را بایستی ایجاد کننده فرهنگ و اجتماع خاصی نیز دانست که حتی پس از از بین رفتن آن نظام اقتصادی دولتی، فرهنگ و اجتماع آن باقی می ماند. نمونه بارز آن در مورد اقتصاد عراق پس از ساقط شدن نظام بعثی است. در کنفرانس بازسازی عراق که در آوریل ۲۰۰۵ میلادی در امان پایتخت اردن برگزار گردید، نمایندگان دولت ائتلافی عراق، با محکومیت فساد اقتصادی رژیم بعثی و تلاش آن برای نفی آزادی اقتصادی در عراق و جرایم مختلفی که در بستر این نظام فسادآمیز صورت می گرفت، هدف خود را بازسازی اقتصادی عراق دانستند. با این حال آنها بعداً اعلام کردند که میراث فرهنگی و اجتماعی که از نظام اقتصادی رژیم بعثی برجای مانده است، مانع از مقابله موثر آنها با جرایم فسادآمیز می شود. (Whyte, 2007 : 131)

۲-۵-۲. توسعه نامتوازن اقتصادی مناطق

یکی از ویژگی های کشورهای در حال توسعه، پدیده دوگانگی است که معرف تفاوت های فاحش در میزان توسعه یافتگی مناطق مختلف، مناطق شهری و روستایی، محروم و برخوردار است. عدم سرمایه گذاری مناسب دولتی، افزایش ناامنی و بعضاً نگاه تبعیض آمیز دولت ها در برخورد با مناطق و مسایل اقلیت ها در کنار دیگر کاستی ها، باعث تقویت حس بدبینی این اقوام اقلیت و فراهم شدن زمینه دخالت های منطقه ای و فرامنطقه ای دولت های مسلط و به بهانه های گوناگون گردیده است که این امر نیز خود موجب ارتکاب انواع جرایم از جمله جرایم امنیتی به ویژه اقدامات تروریستی می گردد. از سوی دیگر، برخوردهای انتظامی و بعضاً خودسرانه باعث افزایش تلفات انسانی شده، دستگیری های بیش از حد و درگیر شدن، بخش عظیمی از بدنه و استعداد سیستم قضایی را در پی داشته و امکان هر گونه پیشگیری از جرم را با مشکل مواجه ساخته است.

۳-۲-۵. عدم انسجام سیاست های اقتصادی،

امنیتی و توسعه ای و ارتکاب جرم

عدم انسجام سیاست های اقتصادی، امنیتی و توسعه ای کشورها با هم نیز خود یکی دیگر از عوامل اصلی ارتکاب جرایم می باشد. گاهی اوقات سیاست های اقتصادی متعارض با سیاست های امنیتی یک کشور خود زمینه وقوع انواع جرایم را فراهم می آورد. نمونه بارز آن، کشورهای اروپایی حوزه دریای مدیترانه در طول چند سال گذشته است که در مقابل سیاست های اقتصادی هم چون

(242 : 2012 , and Theil) این اهمیت نقش ناکارآمدی نظام بانکی کشورها در ارتکاب جرم موجب شده است تا برخی از کشورها به ویژه کشورهای غربی، نهادهای تخصصی را در این زمینه ایجاد نمایند از جمله مجلس لردها بریتانیا به دنبال ارایه گزارشی در مورد ناکارآمدی رویال بانک اسکاتلند^۱ و نقش آن در ارتکاب انواع جرایم مالی، «کمیسیون پارلمانی استناداردهای بانکداری» به منظور «گزارش دهی راجع به استانداردهای تخصصی و فرهنگ بخش بانکداری بریتانیا ... و ارایه توصیه‌هایی برای اقدامات قانون گذاری و سایر اقدامات مرتبط» را ایجاد نمود. (Wilson, 2014 : 16)

۵-۲-۵. عدم امنیت اقتصادی و ارتکاب جرم

بر اساس ادبیات موجود در حوزه امنیت و اقتصاد، میان اقتصاد و مسایل امنیتی رابطه تنگاتنگی برقرار می‌باشد به گونه‌ای که برقراری امنیت مستلزم وجود یک اقتصاد نیرومند و کارا و دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی نیز مستلزم امنیت در همه ابعاد می‌باشد. شرایط اقتصادی جامعه، بدون شک یکی از مهم‌ترین مولفه‌های موثر بر نوع و میزان جرایم می‌باشد. در جهان امروز که با چالش‌های زیاد و گوناگونی در زمینه اقتصادی روبرو است، تاثیر این عامل به قدری زیاد است که می‌تواند سایر مشکلات را در یک جامعه، تحت تاثیر قرار دهد. (پناهی و ستار رستمی، ۱۳۹۶: ۲۶۰-۲۵۹) عدم امنیت اقتصادی گاه ممکن است به دلیل خلاء قوانین منجر به وقوع جرم شود. از جمله آنکه خلاء قوانین ممکن است گاهی اقتصاد دولتی را به عنوان یک وسیله مجرمانه در اختیار

۴-۲-۵. ناکارآمدی نظام بانکی دولتی و ارتکاب جرم

ناکارآمدی نظام بانکی دولتی از اصلی‌ترین علل اقتصادی ارتکاب جرم می‌باشد. از نظر اقتصادی، مهم‌ترین علل قاچاق را می‌توان به تفاوت قیمت‌ها در بازارهای داخلی و خارجی به ویژه در مورد کالاهای داخلی یارانه دار به علاوه عواملی هم چون تشریفات اداری صدور قانونی کالا، سیاست‌های حمایتی محدودکننده دولت برای واردات بعضی از کالاهای بیکاری و توزیع ناعادلانه درآمدها بین اقشار مختلف جامعه، فقدان کارآمدی نظام بانکی کشور برای کنترل نقدینگی‌های سرگردان و پولشویی اشاره کرد. تحقیقات میدانی نیز این موضوع را اثبات می‌نماید کما اینکه در تحقیقی که در سال ۸۹ در مورد بررسی میزان شناخت نظام بانکی ایران از پدیده پول شویی (مطالعه موردی بانک صنعت و معدن) انجام پذیرفت، مشخص گردید که عدم تدوین ضوابط معین در ارتباط با شناسایی الگوهای غیرعادی یا مشکوک توسط نظام بانکی ایران، یکی از اصلی‌ترین دلایل ارتکاب جرم می‌باشد. (پوراکبر، ۱۳۸۹: ۴۳) تحقیقات بین‌المللی نیز مثبت ادعای اخیر است چنانکه اصلی‌ترین علت بحران اقتصادی اروپا و آمریکای شمالی در سال ۲۰۰۸ میلادی و وقوع جرایم متعدد مالی در این راستا، ناکارآمدی نظام بانکی این کشورها دانسته شد از جمله آنکه در آلمان، بانک‌های دولتی بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار در اوراق بهادار با ارزش پایین ایالات متحده آمریکا سرمایه گذاری نموده بودند. Edelbacher

^۲ “ The Parliamentary Commission on Banking Standards (PCBS) ”

^۱ “ Report on the Failure of Royal Bank of Scotland ”

کارمندان دولت قرار دهد یا ممکن است موجبات فعالیت مجرمانه کارمندان دولت را تسهیل نماید اگر چه در برخی کشورها از جمله کشور ما، قوانینی در این ارتباط به تصویب رسیده است. با این حال، خلاءهایی در همین قوانین نیز به چشم می خورد برای نمونه در قانون منع معاملات کارمندان دولت، چون صرفاً از کارکنان و کارمندان و صاحب منصبان دولتی است، با توجه به اصل تفسیر مضیق در حقوق جزایی می توان گفت که قانون منع مداخله در معاملات دولتی مشمول اشخاص تابع قانون کار شاغل در ادارات دولتی نمی شود و لذا این افراد اگر در معاملات دولتی شرکت نمایند، منعی نداشته و حسب این قانون مجرم شناخته نمی شوند. هم چنین به موجب تبصره ۴ ماده اول قانون منع مداخله، معاملات اجناس و کالاهای انحصاری دولت و امور مطبوعاتی دولت و شهرداریها موضوع این قانون از شمول منع مندرج در این قانون مستثناء شده اند. به علاوه، شرکت های تعاونی کارمندان دولت نیز از شمول مقررات این قانون مستثنی شده اند. این خلاءها و ضعف ها منتهی بدان می شود که کارمندان یا مدیران دولتی متخلف با سوء استفاده از آنها، زمینه ارتکاب انواع جرایم به ویژه جرایم مالی را فراهم آورند.

۳-۵. نقش اقتصاد آزاد در ارتکاب جرم

در چند دهه گذشته، حرکت دولت ها از اقتصاد دولتی به اقتصاد آزاد بوده است و این تحول در هر کشوری، نام خاصی را به خود اختصاص داده

است از جمله در استرالیا اصطلاح «اولویت دهی»، در بولیوی «گذر صنعتی»^۲، در برزیل «دولت زدایی»^۳، در شیلی «سرمایه داری عالی»^۴، در کاستاریکا و جامائیکا «مردم سالاری اقتصادی»^۵، در ژلاندنو «برنامه فروشی دارایی ها»^۶، در پاکستان «سرمایه برداری»^۷، در سری لانکا «مردمی کردن»^۸ و در پرتغال و برزیل «غیرملی کردن»^۹ به کار می رود. (محنت فر و جعفری صمیمی، ۱۳۸۷: ۸۷) در حالی که در نظر، آزادسازی اقتصادی باعث افزایش تقسیم ریسک می شوند، نوسانات اقتصاد کلان را کاهش می دهند و باعث رشد اقتصادی می گردند اما در عمل، مطالعات تجربی به وضوح این نتایج را نشان نمی دهند. در این راستا، کوز و دیگران^{۱۰} (۲۰۰۳) شواهدی دارند مبنی بر اینکه تقسیم ریسک در برخی کشورهای توسعه یافته با در نظر گرفتن سطح باز بودن توسعه مالی شان افزایش می یابد اما این اثر در کشورهای در حال توسعه یا وجود ندارد یا با درجه کمتری ظاهر می شود. به علاوه، ادغام مالی بین المللی در کشورهایی با سیستم های مالی داخلی پیشرفته و درجه کیفیت نهادی بالا باعث افزایش نوسانات اقتصادی کلان و تکرار بحران ها نمی شود اما این مساله در مورد کشورهایی که در فراهم آوردن پیش شرط ها و زیربناها با شکست روبرو شده اند، افزایش نوسانات را در پی داشته است.^{۱۱} (هاشمی، ۱۳۹۱: ۱۶)

۳-۵-۱. خصوصی سازی و ارتکاب جرم

^۸ Peopleization

^۹ Denationalization

^۱ Kose et al

^{۱۱} هاشمی، نغمه سادات؛ بررسی اثرات آزادسازی تجاری و مالی بر نوسانات رشد اقتصاد کلان: مورد کشورهای عضو اکو، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد، دانشگاه شیراز، بهمن ماه ۱۳۹۱.

^۱ Prioritization

^۲ Industrial Transition

^۳ De-Satiation

^۴ Popular Capitalism

^۵ Economic Democratization

^۶ Asset Sales Programme

^۷ Investment Dis

خصوصی سازی در اقتصادهای آزاد علی رغم آنکه مزایای فراوانی دارد اما با خود می تواند چالش های متعددی از جمله ارتکاب جرایم را به همراه داشته باشد. در بحث تولید و مصرف، از یک سو ما با حقوق مصرف کنندگان و حمایت از آنان مواجه هستیم و از سوی دیگر با واحدهای تولید و توزیعی که به دنبال به دست آوردن سود بیشتر و جلب مشتری می باشند و با توسل به هر وسیله ای سعی می کنند در بازار رقابتی به سودهای کلان دست یابند. واضح است که این واحدها و به طور کلی صاحبان حرف اگر بخواهند در امر تولید و توزیع کالاها صرفاً رویکردی اقتصادی و سودجویانه داشته باشند نمی توانند از این طریق از حقوق مصرف کنندگان حمایت کنند و اگر بخواهند چنین حمایتی را اعمال نمایند باید از قسمتی از سود و منافع خود چشم پوشی کنند. چنین تعارضی سبب وقوع انواع جرایم توسط بخش خصوصی در اقتصادهای آزاد را فراهم می نماید.

شناسایی فعالیت های مجاز و مجرمانه اقتصادی بخش خصوصی گاهی اوقات با دشواری صورت می گیرد که نمونه بارز آن تمیز بین بازاریابی شبکه ای و فعالیت های مجرمانه شبکه های هرمی می باشد چرا که اساسی ترین تاثیر اقتصادی بازاریابی شبکه ای حذف واسطه هایست که از این طریق، سبب می شود که قیمت نهایی کالا و خدمات به شدت کاهش یابد از طرف دیگر در این گونه بازاریابی ها با توجه به حذف واسطه ها، دریافت های نقدی تولیدکننده افزایش می یابد که به لحاظ اقتصادی تاثیر شایان توجهی در مساله تولید خواهد داشت.

۲-۳-۵. مبادلات مالی آزاد و ارتکاب جرم

مبادلات مالی آزاد در اقتصادهای آزاد یکی از پایه های این اقتصادها به شمار می رود به نحوی که به ویژه نئولیبرال ها، دخالت دولت در این عرصه را مخالف با آزادی های جریان پولی و مالی و ذاتا تهدیدکننده و آسیب زا می دانند با این حال خود اقتصاد آزاد نیز زمینه ارتکاب برخی جرایم جدید را فراهم نموده است برای نمونه، جهانی شدن نظام مالی و افول قانون گذاری دولتی در زمینه اقتصاد، موجب افزایش چرخه «پول کثیف» یا همان پولشویی از دهه ۷۰ میلادی به بعد شده است. در این جا، اصل آزادی نقل و انتقال سرمایه با ساز و کارهای کنترل نظام مالی از سوی دولت ها در تعارض قرار می گیرد. در اقتصادهای نیمه باز از جمله کشورمان، بحث مبادلات مالی آزاد به شکل نمایان تری به محملی برای ارتکاب انواع جرایم ممکن است تبدیل شود. بر اساس برآورد های انجام شده، هر ۷ هزار دلار کالای قاچاقی که به کشور وارد می شود یک فرصت شغلی را از بین می برد. واردات قاچاق به کشور بیش از ۶ میلیارد دلار در سال برآورد شده است، به این ترتیب قاچاق کالای مصرفی به داخل کشور، رقمی معادل ۸۵۰ هزار فرصت شغلی را در سال از بین خواهد برد و این امر خود زمینه ارتکاب جرایم عمده تر را فراهم خواهد ساخت. (وطن پور، ۱۳۸۵: ۵۴)

۴-۵. نقاط ضعف و قوت نقش اقتصاد دولتی

و آزاد در ارتکاب و پیشگیری از جرم

۴-۵-۱. مقایسه نقش اقتصاد آزاد و

دولتی در ارتکاب جرم:

با توجه به مطالبی که در بخش های قبلی در ارتباط با نقش اقتصاد آزاد و دولتی در ارتکاب جرم آورده شد؛ می توان نتیجه گرفت که نمی توان به صورت ۱۰۰ درصد و کامل قائل به تفوق نقش یکی بر

دیگری در ارتکاب جرم شد. به عبارت دیگر، بایستی گفت که همان طور که مکتب فایده‌گرایی بیان می‌دارد آن چه در ارتکاب جرم مهم است نفع مرتکب از ارتکاب جرم است و نه اقتصاد آزاد و دولتی. به عبارت دیگر، در هر یک از اقتصادهای آزاد و دولتی که مرتکب نفع خود را در ارتکاب جرم بیابد، به آن اقدام خواهد نمود. از سوی دیگر، تجربه کشورها در زمینه اقتصاد دولتی و آزاد متفاوت بوده و آزاد سازی اقتصادی همان گونه که در بخش‌های قبلی گفته شد در برخی کشورهای به ویژه در حال توسعه، آثار معکوسی را به همراه داشته است. این نکته ای است که نهادهای بین‌المللی نیز بر آن تاکید وافر داشته‌اند از جمله آنکنداد^۱ در مطالعات خود به این نتیجه رسیده که سیاست بهینه اول در آزاد سازی و جهانی شدن و ادغام سریع قابل توصیه نمی‌باشد بلکه در عوض باید از سیاست ادغام منتخب که ادغام راهبردی است استفاده کرد.^۲ تجربیات میدانی نیز حاکی از آن است که کشورهای در حال توسعه‌ای که ادغام میان اقتصاد دولتی و آزاد را با دقت بیشتری انجام داده‌اند، موفقیت بیشتری در مهار و کنترل نابه‌هنجاری‌ها و جرایم داشته‌اند از جمله در شیلی، آزاد سازی تجاری با دقت و احتیاط بیشتری انجام شد. این کشور همزمان با کاهش تعرفه‌ها، اصلاحاتی را در راستای خصوصی شدن انجام داد و با مدیریت کلان اقتصادی توانست ضمن باز شدن

تجارت، برخلاف سایر اقتصادهای آمریکای لاتین، ثبات کلان اقتصادی را برقرار نماید.^۳ مطالعات نشانگر آن است که آزاد سازی نامتوازن اقتصادی و رشد اقتصادی غیر پایدار خود از عوامل ارتکاب سایر جرایم از جمله جرایم زیست محیطی است از جمله کل استد^۴ (۱۹۹۴) اعتقاد دارد که رشد اقتصادی غیر پایدار و افزایش بی‌رویه تولید مستلزم استفاده بیشتر از منابع طبیعی و انرژی به ویژه سوخت‌های فسیلی است که آن هم به نوبه خود افزایش ارتکاب جرایم زیست محیطی و تخریب محیط زیست را به همراه دارد.^۵ (اصغریور، بهبودی و محمدی، ۱۳۹۲: ۵)

۲-۴-۵. مقایسه نقش اقتصاد آزاد و دولتی در پیشگیری از جرم:

نقش اقتصاد دولتی و آزاد در زمینه پیشگیری از جرم، عمدتاً به شکل هزینه‌هایی نمود پیدا می‌کند یا در قالب پیشگیری اجتماعی از سوی دولت و یا در قالب پیشگیری وضعی به صورت مشترک از سوی دولت و مردم و حتی خود مجرم و در برخی موارد خود بزه دیده انجام می‌گردد. هزینه‌هایی که دولت در پیشگیری از جرم انجام می‌دهد به دو دسته هزینه پیش از وقوع جرم و هزینه پس از وقوع جرم تقسیم می‌شود. مقصود از هزینه‌های پیش از وقوع جرم، همه هزینه‌هایی است که دولت از خزانه عمومی و افراد معمولی برای جلوگیری از وقوع جرم می‌پردازد. این هزینه‌ها خود به دو

^۱ UNCTAD

^۲ سالم، بهنام و بوسف پور، نفیسه؛ بررسی آثار آزاد سازی تجاری در کشورهای در حال توسعه، ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۱، فروردین ۱۳۹۱، ص ۹۶.

^۳ شیلی تنها اقتصاد عمده در آمریکای لاتین است که توانسته رشد پایدار سریع را حفظ نماید و تولید ناخالص داخلی در این کشور طی سال‌های ۱۹۸۱-۱۹۹۰ و ۱۹۹۱-۲۰۰۱ به ترتیب با نرخ متوسط سالانه ۵/۳ و ۵/۹ درصد رشد کرد. برای اطلاعات بیشتر ن. ک به:

Winters, L, A (2004), "Trade Liberalization and Economic Performance: an Overview", Economic Journal, vol. 114, No. 493, pp 651-653.

^۴ Kolstad (1993)

^۵ اصغریور، حسین، بهبودی، داوود و محمد خانقاهی، رباب؛ اثرات توسعه اقتصادی و توسعه مالی بر کیفیت محیط زیست در کشورهای منتخب عضو اوپک، فصلنامه اقتصاد محیط زیست و انرژی، سال دوم، شماره ۶، بهار ۱۳۹۲، صص ۱-۲۶.

دسته تقسیم می‌شوند. برخی از این هزینه‌ها هزینه‌های مربوط به پیشگیری اجتماعی است که نوعاً دولت متقبل آن می‌شود مانند هزینه‌های مربوط به آموزش و پرورش، ایجاد اشتغال، بهداشت و ... و بخش دیگری از این هزینه‌ها به پیشگیری وضعی از بزهکاری مربوط است. این هزینه‌ها علاوه بر دولت و موسسات عمومی بر افراد معمولی نیز تحمیل می‌شوند. (یزیدیان جعفری، ۱۳۸۸: ۱۲۴-۱۲۵) این هزینه‌ها بعضاً به صورت پیشگیری‌های موقعیت مدار صورت می‌گیرند مثال بارز آن درمورد هزینه‌های دولت برای شفاف سازی زنجیره تامین کالا به موجب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشد چرا که این امکان وجود دارد که کالا از مرزها عبور کرده و وارد سطوح پایین زنجیره تامین شوند. یکی از ابزارهای شفاف سازی در زنجیره تامین کالا، استفاده از امکاناتی با کارکرد شناسایی و رهگیری کالا از مبدا تا مصرف کننده است. بنابراین، دولت می‌تواند از طریق صرف بودجه جهت ایجاد امکانات نظارتی، در پیشگیری از جرم قاچاق کالا و ارز نقش موثری داشته باشد. (صفایی آتشگاه، ۱۳۹۳: ۶۵) هزینه‌های پس از وقوع جرم، همان هزینه‌هایی است که جرم به طور مستقیم بر بزه دیده داشته و موجب اختلال در نظم و آرامش عمومی می‌گردد. این هزینه‌ها به عنوان یک ساز و کار پیشگیری کننده از ارتکاب جرایم مجدد، عمدتاً بایستی از سوی خود مجرم و در برخی موارد از سوی خود بزه دیده جبران شوند.

در زمینه اینکه نقش کدام یک از اقتصادهای دولتی و آزاد در پیشگیری از جرم موثرتر بوده است، باز

هم باید اذعان کرد نمی‌توان به طور مطلق حکم به رجحان یکی بر دیگری نمود و این موضوع در ابعاد مختلف متفاوت می‌باشد. برای نمونه تسلط و حکم فرمایی گسترده دولت بر عرصه اقتصاد خود زمینه پدیده‌ای نامطلوب موسوم به جرم انگاری افراطی را فراهم می‌سازد. این پدیده نامطلوب در دهه‌های پیشین موجب گشت که همراه با آزاد سازی اقتصادی در کشورهای توسعه یافته، جرم انگاری‌ها از جمله در حوزه اقتصاد کاهش پیدا کند. در این زمینه، کمیته ویژه مسایل جنایی شورای اروپا در سال ۱۹۸۰ در گزارش خود درباره جرم زدایی اعلام نمود که جرم انگاری‌های فراوان از جمله در حوزه اقتصادی توسط دولت‌های عضو شورا موجب بروز مشکلات عدیده ای در راه نیل به عدالت واقعی شده است.^۱ (نجفی ابرندآبادی ۱۳۷۹: ۸) دولت حاکم بر اقتصاد و به عبارت دیگر اقتصاد دولتی، چاره مبارزه و پیشگیری از ارتکاب جرم را در جرم انگاری‌های بیشتر دانسته و همین امر، کارایی و پویایی نظام عدالت کیفری را برای پیشگیری از جرایم کاهش می‌دهد. در این راستا، بیکر هوارد^۲ در کتاب «جامعه شناسی انحراف» نوشته است: «در مرحله وضع قوانین کیفری، هر چقدر مکانیسم جرم انگاری قانونی فعال تر و اعتماد به کارایی حقوق جزا و اقتدار آن بیشتر شود، سیاهه جرایم قانونی و به تبع آن سیاهه جرایم واقعی نیز افزون تر می‌گردد و این امر موجب جرم انگاری افراطی و بی رویه در سیستم عدالت کیفری خواهد شد.^۳» (بازوند، ۱۳۷۹: ۸۶) این در حالی است که اقتصاد آزاد با کاهش حاکمیت و تصدیگری دولت در عرصه اقتصاد،

^۳ بازوند، شهاب، تحولات نظام کیفری ایران پس از انقلاب در پرتو یافته‌های جرم شناسی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، بهمن، ۱۳۷۹.

^۱ نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ تقریرات درس حقوق جزای عمومی ۲، دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه شهید بهشتی، سال تحصیلی ۷۸-۷۹.

^۲ Baker Howard

توانسته است تا حدود زیادی جرم انگاری‌های اقتصادی را کاهش دهد و در این زمینه موثرتر عمل نماید.

هم چنین همان طور که در بالا گفته شد، اقتصاد آزاد با افزایش مشارکت‌های اقتصادی، زمینه مسئولیت پذیری ذی نفعان را بیش از پیش فراهم می‌سازد به نوعی که بخش خصوصی درکنار بخش دولتی به عنوان یکی از عمده ترین عوامل پیشگیری و مبارزه با جرم مطرح می‌گردد. این در حالی است که در اقتصاد دولتی، با یک تازی دولت بر عرصه اقتصاد، زمینه مسئولیت پذیری سایر ذی نفعان و مشارکت اجتماعی آنها درپیشگیری از جرم کمتر فراهم می‌گردد.

۵-۵. نقش اقتصاد ایران در ارتکاب و پیشگیری از جرم

۵-۵-۱. نقش اقتصاد دولتی ایران در ارتکاب و پیشگیری از جرم

با وجود دولتی بودن اقتصاد ایران و نظارت بر اقتصاد از سوی خود دولت، بر اساس بررسی‌های موجود ازدیدگاه بین‌المللی، ایران درمقایسه با کشورهای دیگر دررتبه بالایی از فساد قرار داد. تجربه توسعه اقتصادی درایران نشان می‌دهد که نقش دولت در امور تولیدی و سرمایه گذاری گسترده بوده به گونه‌ای که در فعالیت‌های اقتصادی نقشی تعیین کننده ایفاء می‌کند. این امر سبب شده است که دولت با هدف برطرف کردن نیازهای جامعه به تولید کالاها یا ارایه خدماتی

ورود پیدا کند که درفرآیندهای تولید و ارایه آنها، استانداردهای قانونی به دقت رعایت نشده است. نظری اجمالی بر سیاست‌های اعمال شده درایران حاکی از آن است که متاسفانه سیاست‌های اقتصادی دولت درایران در بیشتر موارد جزو سیاست‌های تورمی بوده و اثر نامطلوب چنین سیاست‌های اقتصادی نا سنجیده یعنی بالا رفتن نرخ تورم در بلند مدت که توازنسته و وضعیت توزیع درآمدی را به نفع قشر ثروتمند و به ضرر قشر ضعیف جامعه متحول سازد، از سوی دیگر، پایداری نرخ تورم درایران، مساله را بیش از پیش در بلند مدت به زبان اقشار فرودست جامعه تعریف خواهد کرد. آنچه به عنوان پیامد این سیاست‌های تورمی مورد انتظار خواهد بود افزایش نابرابری‌های درآمدی، افزایش فقر نسبی و درنهایت افزایش ارتکاب پاره‌ای از جرایم خواهد بود، به همین جهت انتظار بر آن است که در دوران تورمی جرایم کلاهبرداری، خیانت در امانت، ایجاد حریق عمدی برای از بین بردن اموالی که بیمه شده اند؛ افزایش یابد.^۱ (فرزین وش و اصغرپور، ۱۳۸۶: ۱۴۱)

به نظر می‌رسد که سیاست منسجم اقتصادی، امنیتی از طرف دولت نسبت به حمایت از فعالیت‌های اقتصادی بخش خصوصی وجود نداشته باشد چرا که به عنوان نمونه علی رغم این که فصل هشتم قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی

۱. به بیان صریح تر، در حالی که افراد بر اساس بازدهی مثبت انتظاری به سمت جرم کشیده می‌شوند اما از سوی دیگر به خاطر اثر منفی جرم بر تولید کل جامعه از آن اثر می‌پذیرند. برای اطلاعات بیشتر در این باره ن. ک به :

Heiland, Hans-Gunther, Shelly, Louise and Katoh, Hisao, "Crime and Control in Comparative Perspectives", Walter de Gruyter, 2012, pp 180-185.

^۱ بحث ارتباط میان سیاست‌های اقتصادی و جرایم از جمله کارهای ارایه شده توسط تلس (Teles) است، در واقع مدل ارایه شده توسط ایشان، با معرفی جرم در تابع تولید اقتصاد در مدل رشد پولی سیدارسی به بررسی اثرات سیاست‌های کلان اقتصادی بر روی جرم می‌پردازد. او در این مدل فرض می‌کند که جرم دارای یک اثر بیرونی منفی بر تولید است چرا که اولاً عوامل تولید از بخش رسمی به این بخش منتقل می‌شوند و ثانیاً جرم بر رفاه جامعه اثر منفی دارد

توجه ناکافی اقتصادی از جانب دولت به توسعه اقتصادی، شاهد توسعه جرایمی از جمله قاچاق و توزیع مواد مخدر و قاچاق کالا هستیم. نتایج مطالعات متعدد در این حوزه نیز این ادعا را اثبات می‌نماید. از جمله در مطالعات میدانی که از معضل مواد مخدر در استان کرمانشاه (۱۳۹۳) صورت گرفته است، یکی از علل اصلی رشد زندانیان قاچاق مواد مخدر در این استان، عدم سرمایه گذاری ها و توجه اقتصادی دولت به این استان به علت مباحث امنیتی دانسته شده است. (رستمی، ۱۳۹۳: ۱۸)

۲-۵-۵. چالش های اقتصاد دولتی در ایران و تاثیرات آن بر ارتکاب جرایم

نظام دیوان سالارانه و دولتی اقتصاد ایران یکی از معضلات عمده بوده که دامنه و وسعت ارتکاب جرایم به ویژه جرایم اقتصادی، مالی و مالیاتی را افزایش داده است. عدم شفافیت در امور و وجود قوانین ناهماهنگ در زمینه اقتصادی نمایانگر چالش های اقتصادی دولتی در ایران می باشد. این در حالی که است که مدل اقتصاد اسلامی، دیدگاه متعارض در مورد حاکمیت دولت بر عرصه اقتصاد دارد بدین صورت که اقتصاد اسلامی از نظر اجرایی، دارای سازمان دهی مختلط است، اما نقش دولت به سبب جایگاه نظارتی بر عملکرد بازار و افراد خصوصی در اقتصاد اسلامی قابل توجه است و در عین حال، آزادی های اقتصادی مشروع بخش

ایران در جهت حمایت از فعالیت های اقتصادی بخش خصوصی به عنوان یکی از اهداف خود، کاهش عناوین مجرمانه و دعاوی را به عنوان یک تکلیف برعهده قوه قضاییه گذاشته است. (همتی، ۱۳۹۱: ۶۵)^۱ با این وجود، به نظر می رسد قوه قضاییه در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ بدون توجه به این تکلیف، از ضوابط سیاست جرم زدایی قانون برنامه پنجم توسعه عدول کرده و رفتارهایی را جرم انگاری نموده است که در قانون مجازات اسلامی پیشین سابقه ای نداشته است که از جمله می توان به جرم انگاری افساد فی الارض (ماده ۲۸۶) اشاره کرد که اتفاقاً جرمی مربوط به اقتصاد است.^۲ با این حال، بایستی توجه نمود که اجرای سیاست های اقتصاد آزاد و باز در کشور ما نیز بعضاً نتوانسته است نتایج مطلوب و مورد نظر را داشته و بالعکس موجب افزایش ارتکاب جرایم شده است مثال بارز آن در مورد ایجاد مناطق آزاد تجاری در سرتاسر کشور به ویژه استان های مرزی بوده است. این مناطق آزاد نه تنها نتوانسته اند به بهبود وضعیت سکنه محلی آنها کمک نمایند بلکه زمینه ارتکاب انواع جرایم به ویژه قاچاق کالا را فراهم ساخته اند.

عدم برنامه ریزی های دقیق اقتصادی موجب توسعه نامتوازن مناطق مختلف در ایران شده است به طوری که در استان های مرزی کشور از جمله کرمانشاه و سیستان و بلوچستان به دلیل همین

^۱ همتی، بابک؛ اقتصاد سیاسی نفت؛ نقش نفت در توسعه بازارهای اقتصاد و سیاست در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۱.

^۲ با تصویب قانون برنامه چهارم، بازنگری در قوانین کیفری به منظور کاهش عناوین جرم، دیگر نه یک مصلحت و اختیار، بلکه برای قوه قضاییه به عنوان یک تکلیف الزامی شد و باید اجرای این سیاست در راس دیگر سیاست ها قرار می گرفت. بدین منظور، پس از چندی، لایحه «قضازدایی و حذف برخی عناوین های مجرمانه از قوانین» در یک شیوه کار تدوین شد. اما لایحه مذکور پس از تدوین و ارسال به

مجلس به تصویب نهایی نرسید و فرجام آن، همچنان در هاله ای از ابهام است. در صورت تصویب نهایی لایحه، حدود ۱۰۰ عنوان مجرمانه زیست محیطی، ۸۳ عنوان مجرمانه فرهنگی، ۸۰ عنوان مجرمانه اقتصادی و در مجموع ۳۰۰ عنوان مجرمانه از قوانین قضایی کشور حذف خواهد شد. برای اطلاعات بیشتر نک به: بابایی، محمدعلی؛ غلامی، میثم و هاشمی دمنه، فاطمه السادات، ارزیابی سیاست جرم زدایی قانون برنامه پنجم توسعه در قانون مجازات اسلامی، فصلنامه آموزه های حقوق کیفری، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۸، پاییز - زمستان ۱۳۹۳، صص ۸۸-۸۹.

خصوصی نیز تضمین می‌گردد، یعنی دولت و بخش خصوصی هر دو به صورتی قانونمند در اقتصاد حضور دارند.

در خصوص مدل نظام اقتصادی ایران شاید قابل ذکر باشد که دولت‌های حاکم به نظام سیاسی ایران در چند دهه گذشته حمایت کامل از یک نظام اقتصادی شناخته شده ننموده‌اند ... درآمدهای کلان نفتی و اقتصاد تک محصولی باعث شده که دولت به واردات تولیدات کشورهای خارجه روی آورده و از توجه به فعالان اقتصادی و بخش خصوصی و تعاون اقتصاد غافل شود. (معاونت آموزش قوه قضاییه، ۱۳۸۵: ۱۲) از سوی دیگر، امنیت اقتصادی یکی از نگرانی‌های اساسی دولت‌هاست ... زیربنا و بستری مناسب برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور است و بدون دستیابی به آن، ارکان مهم توسعه اقتصادی یعنی سرمایه‌گذاری، تولید، اشتغال، صادرات و ... با ظرفیت و بهره‌وری بالا نمی‌توانند تحقق یابند. متقابلاً در شرایط فقدان امنیت اقتصادی در جامعه، نارسایی و چالش‌های مختلفی مانند گسترش اقتصاد غیررسمی، قاچاق کالا و خدمات، نارسایی در توزیع کالا و خدمات، خروج سرمایه‌ها و فرار مغزها و ... و دلالتی و بالاخره کاهش شدید بهره‌وری ملی و به ویژه بیکاری و رکود در جامعه حاکم خواهد شد ... (همان)

۳-۵-۵. چالش‌های اقتصاد آزاد ایران در زمینه ارتکاب جرم و پیشگیری از آن

علاوه بر چالش‌های اقتصاد دولتی ایران، در اقتصاد آزاد ایران نیز چالش‌هایی وجود دارند که زمینه ارتکاب جرم را فراهم ساخته و مانع از پیشگیری از جرم می‌گردد. اقتصاد ایران، اقتصادی است که در عمل با حضور همزمان دولت و بخش خصوصی شکل گرفته است ولی این ترکیب مبتنی بر یک

مبنای فکری مشخصی نبوده است. اقتصاد ایران در ابعاد مختلف در فرآیند گذار قرار دارد گذر از اقتصاد دولتی به خصوصی، از اقتصاد دستوری به اقتصاد بازاری، از اقتصاد جنگ به اقتصاد صلح. آشکار است که یک پدیده در حال گذار بیشتر از پدیده‌های اثبات مبتلا به ناهنجاری بوده و سطح جرایم و آسیب‌ها در آن قابل توجه خواهد بود. اقتصاد ایران علاوه بر مشکلات ساختاری خود در سال‌های اخیر به یک تحریم اقتصادی فراگیری مبتلا شده است. فارغ از اینکه عملکرد نظام سیاسی در زمینه تحریم سیاسی درست است یا نه، تلاش برای دور زدن تحریم‌ها از کانال‌های غیررسمی موجب ایجاد فضای غیر شفاف و رانتی می‌شود که زمینه را برای ارتکاب انواع جرایم به ویژه جرایم اقتصادی و مالی فراهم می‌کند. اقتصاد ایران درگیر یک ضعف ساختاری در حوزه نظارتی می‌باشد که این امر امکان فساد مالی بالا در بخش عمومی را افزایش می‌دهد و با ایجاد زمینه جرایم دیگر مانند جعل و گواهی خلاف واقع، سیاست‌های اقتصادی را بی‌اثر می‌سازد. به عنوان مثال در سال‌های اخیر تلاش برای رشد صادرات غیرنفتی بیش از این که با سیاست‌های مناسب اقتصادی همراه باشد بابخشنامه و جوایز صادراتی همراه بوده است که فقدان نظارت کافی در این زمینه به جای افزایش صادرات، موجب افزایش سندسازي در حوزه صادرات از طریق تشکیل شرکت‌های صوری در خارج از کشور برای بهره‌مندی از این امتیازات شد. روش بودجه ریزی در ایران روش برنامه‌ای است که یکی از روش‌های مستعد برای سوء استفاده از بودجه عمومی و اختلاس و تبانی برای تصاحب اموال عمومی است و علی‌رغم احساس ضرورت برای تغییر این روش به روش عملیاتی که روشی برای شفاف و مبتنی

بر استانداردها و شاخص‌های کمی است، هنوز اقدام مناسبی برای ایجاد این تغییر از سوی دولت و مجلس صورت نگرفته است.

مرکز پژوهش‌های مجلس در یک بررسی که دوره زمانی ۱۳۵۵-۱۳۸۰ را مورد توجه قرار داده است؛ نشان داد بهره‌وری سرانه نیروی کار در حدود ۲۹ درصد و بهره‌وری سرانه سرمایه حدود ۱۹/۵ درصد کاهش داشته است. علاوه بر این، فقدان دانش پیشرفته و ضعف فن‌آوری، فقدان مدل تجاری و عدم توجه به سلیقه و خواست مشتریان، پایین بودن مقیاس تولید، فقدان نظام رقابتی و بهره‌وری پایین از عوامل دیگری بوده‌اند که از نظر این مرکز موجب افزایش پدیده قاچاق کالا به ویژه در بخش‌هایی چون صنایع نساجی و پوشاک شده است.^۱

۶. نتیجه

هریک از اقتصادهای دولتی و اقتصادهای آزاد، کارکردها و نقش‌های خود را در زمینه ارتکاب جرم و پیشگیری از آن ایفاء می‌نمایند. اگرچه با توجه به جهت حرکت جامعه جهانی به سمت جهانی شدن، قطعاً امروزه نقش اقتصاد آزاد در این راستا مهم‌تر می‌نماید. با این حال، دولت‌ها و اقتصاد دولتی هم‌چنان به عنوان یک عنصر تاثیرگذار عمل می‌نمایند. مطالعات در حوزه موضوع حاضر در چارچوب اقتصاد جرم قرار می‌گیرد که در عصر جدید توسط گری بکر به پیش برده شد. بایستی توجه داشت که تحولات اجتماعی-اقتصادی برخی اوقات موجب می‌گردد که نظام قانون گذاری به تحول در جرم انگاری خود پرداخته و از برخی مصادیق ارتکاب جرم، جرم زدایی نماید

مثال بارز آن در مورد جرم ربا است به نظر می‌رسد که دولتی و رانتی بودن اقتصاد ایران در عصر حاضر بیش از آنکه یک فرصت برای شکوفا شدن اقتصاد و احتراز از هر گونه نابه‌هنجاری و جرم باشد، به عنوان یک تهدید عمل نموده ضمن آنکه به دلیل عدم مطالعات و برنامه‌ریزی‌های جامع در زمینه اقتصاد آزاد، سیاست‌های اقتصاد آزاد در ایران نیز عمدتاً به صورت شتاب زده و فاقد مبنای بومی پیاده می‌شود که همین امر نیز این سیاست‌ها را محکوم به شکست می‌نماید. مدل رایج در اکثر کشورها در زمینه برنامه‌های پیشگیری از جرم، مدل چند نهادی است. در این مدل، برنامه‌های پیشگیری از جرم با مشارکت‌های مختلف دولتی و خصوصی که بر حوزه جرم تاثیرگذار هستند در سطح محلی اجراء می‌شود. این مدل دلالت بر آن دارد که هم نقش اقتصاد دولتی و هم نقش اقتصاد آزاد را بایستی در پیشگیری از جرم پررنگ نمود و به طور مطلق نمی‌توان هیچ یک از آنها را برجسته نمود. بنابراین به عنوان یکی از نتایج این تحقیق بایستی اعلام نمود همان‌طور که در زمینه ارتکاب جرایم، اقتصاد دولتی و آزاد نقش ایفاء می‌نمایند، در پیشگیری از جرم نیز همین وضعیت حاکم است. اما به طور مطلق نمیتوان نقش هیچ یک از اقتصاد دولتی و آزاد را در ارتکاب و پیشگیری از جرم پررنگ تر دانست بلکه این موضوع در ابعاد مختلف متفاوت بوده و در کشورهای دنیا بسته به عملکرد دولتها نموده‌های گوناگونی داشته است و در نهایت این مقوله ارتباط مستقیم دارد با این موضوع که مرتکب با

^۱ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بررسی لایحه برنامه پنجم توسعه: فصل پنجم - اقتصادی: بهبود فضای کسب و کار، بهره‌وری و اشتغال، خرداد ۱۳۸۹، شماره مسلسل: ۱۰۲۵۲، صص ۲۵-۳۶.

توجه به بسترهای موجود در هر دو عرصه منفعت خویش را در کدام قسمت بیشتر بیابد.

۷. سهم نویسندگان

مسئولیت نگارش و تدوین پژوهش تماماً به عهده نویسنده است.

۸. تضاد منافع

در مقاله حاضر تضاد منافی وجود ندارد.

منابع

منابع فارسی

-اصغرپور، حسین، بهبودی، داوود و محمد خانقاهی، رباب؛ اثرات توسعه اقتصادی و توسعه مالی بر کیفیت محیط زیست در کشورهای منتخب عضو اوپک، فصلنامه اقتصاد محیط زیست و انرژی، سال دوم، شماره ۶، بهار ۱۳۹۲.

-بابایی، محمدعلی و انصاری، اسماعیل؛ تحلیل اقتصادی پیشگیری از جرم، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره ششم، شماره اول، بهار ۱۳۹۳.

-بابایی، محمدعلی؛ غلامی، میثم و هاشمی دمنه، فاطمه السادات، ارزیابی سیاست جرم زدایی قانون برنامه پنجم توسعه در قانون مجازات اسلامی، فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۳.

-بازوند، شهاب، تحولات نظام کیفری ایران پس از انقلاب در پرتو یافته‌های جرم شناسی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، بهمن ۱۳۷۹.

-پناهی، حسین و ستار رستمی، همت؛ بررسی رابطه میان رشد اقتصادی و جرم: شواهدی از استان‌های ایران، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۸۳، سال ۲۵، پاییز ۱۳۹۶.

-پوراکبر، حمیده؛ بررسی میزان شناخت نظام بانکی ایران از پدیده پولشویی (مطالعه موردی بانک صنعت و معدن)، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی دانشگاه پیام نور تهران، ۱۳۸۹.

-حسین نژاد، اکرم؛ مسکن گروه‌های کم درآمد در مناطق ۲۲ گانه تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه اقتصادی و برنامه ریزی دانشگاه الزهرا (س)، ۱۳۸۹.

-خداپرست مشهدی، مهدی و غفوری ساداتیه، ماندانا، بررسی ارتباط توسعه یافتگی و ارتکاب جرم در اقتصاد ایران، دوفصلنامه دانش حقوق اقتصادی، دوره جدید، سال بیست و یکم، شماره ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۳.

-ژیلائی اقدام، پریسا؛ بررسی تاثیر نابرابری درآمد بر جرم (قتل عمد و سرقت) در استان‌های کشور، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه اقتصادی و برنامه ریزی، دانشگاه تبریز، بهمن ۸۹.

-دلاور، علی، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، تهران، انتشارات رشد، ۱۳۷۴.

-رستمی، ایوب؛ بررسی پیشگیری وضعی از توزیع مواد مخدر (مورد مطالعه: شهرستان کرمانشاه، سال ۱۳۹۲)، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، ۱۳۹۳.

-سالم، بهنام و بوسف پور، نفیسه؛ بررسی آثار آزادسازی تجاری در کشورهای در حال توسعه، ماهنامه بررسی مسایل و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۱، فروردین ۱۳۹۱.

-صادقی، حسین؛ شقاقی، وحید و اصغرپور، حسین، تحلیل عوامل اقتصادی اثرگذار بر جرم در ایران، تحقیقات اقتصادی، شماره ۶۸، ۱۳۸۴، ۶۳-۹۰.

-صفایی آتشگاه، حامد؛ بررسی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز بر پایه یافته‌های جرم شناسی پیشگیرانه، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه کاشان، شهریور ۱۳۹۳.

-طالب، سید الهام؛ تحلیل تاثیر متغیرهای اقتصادی بر وقوع جرم، پایان نامه کارشناسی ارشد

مدیریت مالی موسسه آموزش عالی کوشیار، اسفندماه ۱۳۹۵.

- فرزین وش، اسدالله و اصغریور، حسین؛ بررسی اثرات نامتقارن نوسانات نرخ ارز بر تولید و قیمت در ایران، فصلنامه علوم اقتصاد، سال اول، پیش شماره اول، پاییز ۱۳۸۶.

- لطفی، عزت الله؛ رشد صنعتی و جرم: شواهدی از استان های ایران طی برنامه های سوم و چهارم توسعه، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی دانشگاه یزد، ۱۳۹۱.

- نادری حاجی، مصطفی؛ بررسی دلایل ارتکاب جرم جوانان تحت بازداشت زندان چوبیندر قزوین در سال ۱۳۸۹، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه پیام نور مرکز تهران، شهرپور ۱۳۹۰.

- متقی مزلقانی، نازنین، رابطه بین شاخص های اقتصادی کلان با چک های برگشتی در ایران، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه سمنان، ۱۳۹۱.

- محنت فر، یوسف و جعفری صمیمی، احمد؛ بررسی خصوصی سازی و اصل ۴۴ قانون اساسی در اقتصاد ایران، فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، سال شانزدهم، شماره ۴۸، زمستان ۱۳۸۷.

- مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بررسی لایحه برنامه پنجم توسعه: فصل پنجم - اقتصادی: بهبود فضای کسب و کار، بهره وری و اشتغال، خرداد ۱۳۸۹، شماره مسلسل: ۱۰۲۵۲، صص ۲۵-۳۶.

- معاونت آموزش قوه قضاییه، امنیت اقتصادی، انتشارات معاونت آموزش قوه قضاییه، چاپ اول، ۱۳۸۵.

- ملایی، علی اصغر، بررسی جامعه شناختی ارتباط بین فضای شهری و گرایش به ارتکاب جرم در شهر اهواز، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۹۳.

- وطن پور، علیرضا؛ قاچاق کالا و تاثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر نقش نیروی انتظامی در مبارزه با آن، دانشگاه امام حسین، دانشکده استراتژیک اطلاعات، ۱۳۸۵.

- هاشمی، نغمه سادات؛ بررسی اثرات آزاد سازی تجاری و مالی بر نوسانات رشد اقتصاد کلان: مورد کشورهای عضو اکو، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد، دانشگاه شیراز، بهمن ماه ۱۳۹۱.

- همتی، بابک؛ اقتصاد سیاسی نفت؛ نقش نفت در توسعه بازارهای اقتصاد و سیاست در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۱.

- یزدیان جعفری، جعفر، تاملی بر نظام هزینه - فایده در حقوق کیفری، فصلنامه فقه و حقوق، سال پنجم، شماره ۲۰، بهار ۱۳۸۸.

منابع لاتین

- Becker , Gary , " Economic Theory " , Transaction Publishers , 2011 .
- Benett , T , " Identifying , Explaining and Targeting Burglary Hotspots " , European Journal on Criminal Policy and Research , No .3 , 1995 , 113-123 .
- Edelbacher , Maximilian and Theil , Michael , " Financial Crimes: A Threat to Global Security " , CRC Press, 2012.
- Hall , Daniel , " Criminal Law and Procedure " , Cenange Learning , 2012
- Heiland , Hans-Gunther , Shelly , Louise and Katoh , Hisao , " Crime and Control in Comparative Perspectives " , Walter de Gruyter , 2012
- Hibou , Beatrice , " Economic Crime and Neoliberal Modes of Government : The Example of the Mediterranean " ,

Journal of Social History , vol . 45 , no .
3 (2012).

- Kumar , Surender, “ Crime and
Economic Growth : Evidence from
India “ , MPRA Paper No.48794 ,
posted 2 , 2013 .

- Simpson , Sally , “ Corporate Crime ,
Law and Social Control “ , Cambridge
University Press , 2002 .

